

RANKO MARINKOVIĆ

satirik i analitik

Jedan od najjačih prozaika, koji su se javili u hrvatskoj literaturi poslednjih godina, jest Ranko Marinković. Njegovu dramu, koja je prikazana u velikom kazalištu, ni sam našalost video, a njome on zapravo ulazi u književnost, ma da je prije toga pisao inteligentne kazališne kritike, što mu samo moglo učiniti taj ulazak neudobnijim i težim (zar se doista u oče nama njegova dramskog prvenca nije to osjetilo?).

Odjedanput javio se u Krlježu »Pečatu« nekoliko proznih ulomaka i pokazao izvanredan dar. Svojim izrazom pomalo se odvajao od drugih mladih hrvatskih prozaika, više vezan uz evropske moderniste (prije kojih je izvršio na nj jak utjecaj Krlježa), sklon analizi, hvatanju podsvijesnih stajanja, pun oštrih opservacija, koja svojom draškvom jetkosti, zagrižljivošću, otrovnim peckanjem nagone na smijeh. U tom načinu ima dosta mravičije kiseline, koja možda i liječi (ne samo reumul).

Zato u Marinkovića ne nalazimo »naivnih« scena, ni romantičnih opisa, ni pjesničkog zanosa, ni odvise čuvstvenih dijaloga, a najmanje patetike, pa i one uzvišene. On svemu prilazi sa skepsom, kao satirik, i kada sam sebe uhvati u »raspjevanosti«, imate dojam, da je se slidi, pa je brzo sakriva cerekavom grimasom, ili razbija nekim naturalističkim ili analitičkim iznesnim otkrićem. Meni uvijek izgleda, kao da se Marinković boji razočaranja, onih teških časova sumnja u prijatelje i ljude, onih gorčkih svakodnevnih iskustava, onih teških pa dova iz zanosa u kloaku stvarnosti... Njegove najuspjelije stranice imadu u sebi sjajnog lirizma, ali kada očekujemo čitavu pjesnu, zakrešti odjedared zao smijeh, koji neugodno trza iza sna. Možda, imade u tome više škodi punom izrazu njegovih doživljaja nego čitavcu. Nekoliko blistavih lirskih partija dokazuje, da taj ana-

litik i satirik sakriva u sebi prvoklasne pjesničke mogućnosti:

Poslušaj cvrčke na čvorugama prastarih rogača. Osjećaj li žedj za kristalnom, bistrom vodom u staklenom vrču na bijelom stonjaku, po kome pada trak teškog podnevnog sunca? Ne sponada li te glad za groždjem i smokvom, i crvenom svježom lubenicom? Slušaj to ljeto na nategnute svilenim strunama između sunca i zemlje, kako dršće, kako treperi na truhlu tog malog svog kukca, koji će umuknuti, čim osjeti tvoju blizinu. Tko bi bolje izrazio ovo ljeto od cvrčaka? (Sunčana je Dalmačija)...

Pa ipak ne valja potisnuti i zanijekati analitičke i satiričke kvalitete Marinkovićeve proze. To vi se, što one dominiraju svojim virtuozitetom i što davaju okus njegovu djelu. Skoro bi se čovjek zarekao, da možda nigdje u našoj novelistici, osim u Krlježi i Ive Andrića, manje u nekih mladih pisaca, nema toliko darovito iznesenih podsvijesnih stanja, nesvijesnih primisli, bunovnih maglovitosti, bolesnih natega živaca, sanja, bulažnjenja, snohvatice, prividjenja, freudovskih kompleksa. Njegova proza Hiljadu i jedna noć (Pečat, br. 5-6, 1939) ulazi toliko u psihu svakoga građanina, savremenika naših civiliziranih avionskih, bombaških i plinskih vremena, da izražava jedno sa vremenom općenito psihičko stanje na nekoliko stranica, izraženo neobično invenciozno, toliko jezovito, da nas nehotice upućuje na usporedbu s fantastičnim piscima i vizionarskim slikarima. U nizu nesuvislih vizija, uočenih oštro umno i duhovito, ulovljeno je čitavo naše doba straha pred bombardiranjem, plinskim gušenjem, bježanjem u skloništa, teškim besanicama (one su, čini se, uopće movens Marinkovićeve kreacije), užasnim snima, živčanim poremećajima, potresima, duševnim klonućima. A u centru svega stoji Nož, kao najhladnije i najbarbarskije ubojito sredstvo:

NOŽ! U toj riječi, »ž« je ono najstrašnije. To je onaj dio određen za klanje. U svakom drugom jeziku to je a'at za rezanje... ali NOŽ je klanje, samoubijstvo, zločin, u sva-

kom slučaju neki kriminal. Na primjer »bodež«, bez »ž« bio bi sasvim neuduzna stvar... bode kao trn ili igla. »Lavež«, »lupež«, »požar« — sve noćne, strašne stvari, radi kojih se čovjek boji leći u krevet i zaspati.

I misliš: što bi s njim? Stvarno, bojiš se pored njega zaspati, pa kombiniraš: mogao bih ga zaključati u ormara, a k'juč od ormara metnuti u kuhinji pored lumina, što gori za dušu pokojnog strojara, onda zaključati sobu i taj ključ... Kamo? Baciti kroz prozor? Onda je bolje odmah nož baciti kroz prozor... A gazdarica... To joj je uspomena od muža...

Šta da radiš? Sjediš na krevetu s nožem za razrezivanje knjiga u ruci, noć je, sav pametan svijet spava, a ti ne možeš da legneš od straha da se ne zakolješ tim nožem.

I tako naslonjen na prozor, u milsilima, nisi ni primijetio, kako sviće. Jedan sivi oblak posred neba počeo je biljedno rumentiti; sa svoje visine ugledao je sunce pod horizontom. Daleko zvižde željeznice, kreću rani vlakovi... S prozora pozdravljaš jutro: »Dobro jutro. Jutro! Dobro došao Hej, ja... ja živim! Ah, živim... pa što?« i u tebi se raz'ila mukla i nepoznata bol, nerazumljiva, beskraja bol...

Gazdarica je ustala. Čuješ je, kako tetura i tapka u polumraku. Nehotice je lupla lakom u tvoja vrata i promrmljala: »Čijelu noć čuješ...« Gospodjo, molim vas, uzmete ovaj nož...

Ona te gleda pospano i čudi se: obučena si, biljed si, sa modrim po-dročnjacima.

— A zakaj, gospodjo? — Pa... možeš ga ma'o očistiti si-dolom... Vidite, ovdje je jedna mr-lja... Zar vam se ne čini da je crvena kao krv?...

Iz obilnijeg parka javlja se ptica: čič-koo... čič-koo... i ti u sebi ponavljajš sarkastično: čič-koo... čič-koo... Čič-koo... Čič-koo... Mrtve, mrtve duše... Sad legnimo... mrtve duše...

Ova Marinkovićeva proza, sva je u suvremenoj tisući i jednoj Noći, punoj glasvojećja, krvolip-tanja, strepnja, besanica i samrt-ničkog roptanja.

Da bude prikaz mogućnosti ovog mladog pisca — koje će se tek u budućnosti posve iskristalizirati i jedna drugoj prepustiti prvenstvo — bar donekle zaokru-žen, citirat ću još jedan blistav

(nastavak sa sled. strani)

radovan pavlovski

PUT ZA PLANINU

Pronači ću crveni kamen groma
O isušeno bilje
zaviću te u cigaru
i zapaliti na munji
Loš znak mi daje nesbeka ptica
Ne pij noćnu vođu
konju moj bosu
Nečeš me odneti kući
Magiju su zakopali u temelj moje kuće
Podzemni vetar seče mi noge
Leći ću u zvezdanu baštu na brdu
na postelju od ruža
Aj sveću neka mi zapale na čelu
i građ neka me izlomi
Spremao sam se da pustim koren
a dodje moja krtica
Konju moj bosu crči češ od težine
stoka mi preprečuje put
Nebo je izgorela munja
Poleti mi u glavu plačno kamenje
Ni u doba petlova neću stići kući

SUŠA

Previjena do preloma stoka
silno riče za svakim izgubljenim rogom
Nebo ne čuje

Nanizane u krug ptice
tvrdi let imaju u vazduhu
Mi imamo otvorene članove za molitvu

Časovnik obeležava
vrčinu travama
Vetar jedva donosi dve tri kapi kiše
Ispucane i raskrvavljene noge
sve mogu da ubiju na putu

Obeležavajući crni konac
mravi zakopava se duboko
Počinje da pada zakasnela kiša
Mi imamo otvorene kuće za poplave
Telo u vodi boli me okruglo
Ne leti u vazduhu moja ubijena ptica
Mogu da otvorim prozor
i da vičem do dušila

S makedonskog preveo
Vlada UROŠEVIĆ

Radovan PAVLOVSKI rođen je 1937 godine. Studira prava u Skoplju. Uglavnom piše poeziju. Za štampu ima spremljenu zbirku pesama »Suša«.

FERENC DEAK 10-74038791
tekst uz igru s pevanjem

Čudesno, čudesno:
danas je još sve živo...
a sutra možda
sve će izgoreti do zemlje
i tišina
ispiraće gluhu obalu.
Čudesno:

što je noć
djavolja noć
duboka noć!
Čudesno:
što je moja malena pesma
moja retka pesma
moja vedra pesma
još moja pesma.

Čudesno:
što novo vreme
čelično vreme
buntovno vreme
ostaje
svakidašnje vreme!
Čudesno, čudesno...

Čudesno:
što sve živi još danas
iako moje srce
duboka je noć.
Ipak, što je moja malena pesma
čelično vreme
to je čudesno.

Čudesno:
što je buntovno vreme
još moja pesma
i što djavolja noć
gluhu obalu pere
veoma čudesno!

S mađarskog preveo
Ladislav JAMBOR

Ferenc DEAK, jedan od istaknutih pesnika m adje generacije koja piše na mađarskom jeziku, rođen je 1. januara 1938 godine. Učenik je Skole za primenjuju umetnost u Novom Sadu. Svoje prve pesme objavio je pre nekoliko godina u omladinskom listu »Ijtusag«. U poslednje vreme poeziju i prozu objavljuje u časopisu »Hid« (»Most«).

U štampi mu se nalazi zbirka poezije »Ponoćni ribar«. Pesme uvršćene u ovu zbirku biće štampane i u originalu i u prevodu.

irene rice pereira

presecanje, 1946

